

Mange jobber, få ledige, men ungdom er utsatt

Både kvinner, ungdom og eldre er langt mer yrkesaktive i Norge enn hva som er gjennomsnitt i vår verdensdel. Arbeidsmarkedet er like fullt preget av stor mangel på arbeidskraft sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Økt arbeidsinnvandring og flere sysselsatte på korttidsopphold har bidratt til å avdempe mangelen på arbeidskraft. Mange unge har midlertidige jobber og er ofte å finne i fysisk krevende salgs- og serviceyrker. Unge har også mindre selvbestemmelse i jobben enn eldre arbeidstakere. Men utviklingsmulighetene for unge arbeidstakere er gode, og de opplever færre konflikter i jobben sin enn eldre arbeidstakere.

Norge har en svært høy andel yrkesaktive i befolkningen sammenlignet med de fleste andre land (figur 1). Årsakene til dette er at norske kvinner jobber mer, og at det er relativt høy yrkesdeltakelse både blant eldre arbeidstakere og blant ungdom sammenlignet med de fleste andre land i Europa. I 2006 lå yrkesfrekvensen blant ungdom (15-24 år) i Norge 12 prosentpoeng over det tilsvarende gjennomsnittet for EU25 (EU etter utvidelsen i 2004). Blant eldre i alderen 55-64 år var den tilsvarende differansen enda større, 22 prosentpoeng.

Arbeidsstyrken utgjorde 2 446 000 personer i 2006, ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Antall personer i arbeidsstyrken gikk opp med 39 000 personer fra 2005 (korrigert for brudd i tidsserien)¹¹. Det førte til at yrkesfrekvensen økte med 0,4 prosentpoeng. I 2006 var yrkesdeltakelsen 75,6 blant menn og 68,3 blant kvinner, en differanse på 7,3 prosentpoeng. Differansen i yrkesfrekvensene mellom kjønnene er redusert med mer enn 60 prosent fra 1985. Den gang var differansen i yrkesfrekvenser 18,6 prosentpoeng.

Fra 2005 til 2006 var sysselsettingsveksten på hele 65 000 personer. Samtidig var det en markant nedgang i ledigheten på 21 000. Den årlige sysselsettingsveksten har vært svært moderat i alle årene etter 1998, og vi må tilbake til årene 1996-1998 for å finne en sysselsettingsvekst opp mot nivået fra 2005-2006. Finansiell og forretningsmessig tjenesteyting var næringen med sterkeste sysselsettingsvekst. Tallet på sysselsatte økte i 2005-2006 med 30 000 personer i denne ene næringen.

Sysselsettingsprosenten blant ungdom i Norge lå på 52 prosent i 2006. Det er 15 prosentpoeng over gjennomsnittet for EU25. Av EU- og EFTA-landene var det bare Danmark, Nederland, Storbritannia, Island og Sveits som hadde høyere andel sysselsatte i alderen 15-24 år (figur 2). Blant eldre arbeidstakere (55-64 år) var det bare to land, Sverige og Island, som hadde en høyere andel sysselsatte enn Norge.

Ungdom og eldre kvinner i salgs- og serviceyrkene

Økningen i sysselsettingen fra 2005 til 2006 slo sterkeste ut for serviceyrker og høgs-koleyrker (yrker som normalt krever 1-3 års utdanning utover videregående skole). Siden 2001, som er det første året med sammenlignbare data, har innslaget av kvinnelige ledere i alt økt fra 26 til 33 prosent. Økningen

¹¹ Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Blant annet ble aldersgrensen for å bli med i AKU senket fra 16 til 15 år. Samtidig ble aldersdefinisjonen endret fra alder ved utgangen av året til alder på referansetidspunktene for undersøkelsen.

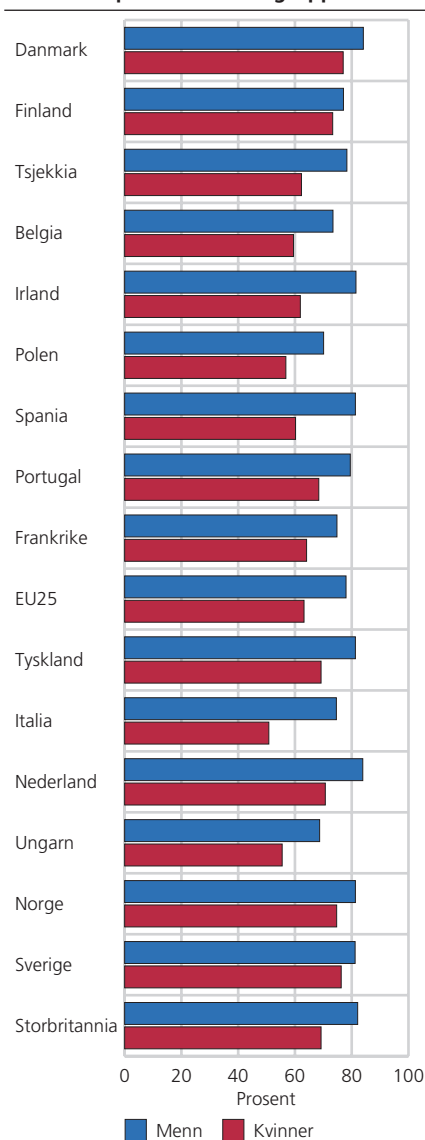
*Ole Sandvik og
Elisabeth Rønning*

Arbeidsstyrken er summen av sysselsatte og arbeidsledige. Yrkesfrekvens/yrkesdeltakelse omfatter både sysselsatte og ledige og viser forholdet mellom arbeidsstyrken og resten av befolkningen.

Elisabeth Rønning er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (elisabeth.ronning@ssb.no).

Ole Sandvik er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk (ole.sandvik@ssb.no).

Figur 1. **Personer i arbeidsstyrken, etter kjønn. 15-64 år. Utvalgte land. 2006. Prosent av personer i hver gruppe**

Kilde: Labour Force Survey, Eurostat.

henger sammen med den økte sysselsettingen av kvinner i offentlig forvaltning, hvor flere kvinner er blitt ledere. Innenfor privat sektor er det fortsatt like stor dominans av menn.

Blant ungdom i alderen 15-24 år arbeidet om lag halvparten i salgs- og serviceyrkene i 2006. Det er imidlertid store forskjeller mellom kjønnene. To av tre kvinner i denne aldersgruppen befinner seg i disse yrkene mot godt under en tredel av mennene. Også blant de eldste kvinnene (55-74 år) var en av tre sysselsatt i salgs- og serviceyrker.

Mange i alderen 15-24 år, også av de eldste innenfor aldersgruppen, har fortsatt skolegang og studier som sin hovedaktivitet. Blant gruppen som regner seg hovedsakelig som sysselsatte, finner vi flest ungdom innenfor enkeltyrkene butikkmedarbeidere, barne- og ungdomsarbeidere (herunder barnehageassistenter), elektrikere, kokker, omsorgsarbeidere og hjelpepleiere samt servitører. Dette er yrker som i stor grad utøves i et til dels krevende fysisk arbeidsmiljø.

Norge ligger fortsatt på deltidstoppen i Europa

Nordmenn jobber i større grad deltid enn hva som er vanlig i de andre europeiske landene (figur 3). Dette gjelder både kvinner og menn, men avviker er størst for menn. Menn jobber nesten dobbelt så mye deltid som gjennomsnittet i det utvidede EU (EU25), og norske kvinner nærmere 40 prosent mer.

I 2006 jobbet 44 prosent av sysselsatte kvinner deltid, mot 13 prosent menn. Forskjellen mellom kjønnene er fortsatt stor, selv om andelen deltidssysselsatte kvinner har gått ned de siste årene, og det er blitt noe mer vanlig å arbeide deltid blant menn, først og fremst i aldersgruppene under 25 år og over 54 år.

Færre ønsker å arbeide mer²

Etter flere år med oppgang i antall personer som jobber uønsket deltid, gikk tallet betydelig ned i 2006. De som har deltid som avtalt arbeidstid og samtidig har forsøkt å få mer arbeid, de undersysselsatte, er gått ned fra 98 000 i 2005 til 76 000 i 2006. Vi må tilbake til 2002 for å finne like lave tall. Over 60 prosent av de undersysselsatte jobber innenfor helse- og sosialtjenester samt varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet. Det er også innenfor de samme to næringsgruppene at vi finner de fleste deltidssysselsatte.

Mange ønsker fast jobb

I alt 217 000 personer, eller hver tiende av alle ansatte, jobbet i midlertidige stillinger i 2006, ifølge AKU. Av ungdom i alderen 15-24 år er over en firedel midlertidig ansatt.

Flest midlertidig ansatte var det innenfor helse og sosialtjenester, i alt 72 000 personer. De utgjorde 16 prosent av alle ansatte i denne næringen. Andre næringer med høye andeler midlertidige ansatte er hotell- og restaurantvirksomhet og undervisning, begge med 15 prosent.

Nær seks av ti gir uttrykk for at de ønsker fast jobb. Det store flertallet av disse har også forsøkt å få det. Ønsket om fast ansettelse er mer utbredt blant kvinner enn blant menn, henholdsvis 63 og 52 prosent i 2005.

² Tallene for undersysselsatte er rettet som følge av en feil i produksjonsopplegget etter omleggingen av Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) i 2006

Sykefraværet igjen noe opp

Det har vært svingninger i sykefraværet de siste årene. AKU gir et langsiktig bilde av sykefraværet, men de lange tidsseriene må tolkes med varsomhet knyttet til større omlegginger i statistikken (1988, 1996 og 2006)¹. Ifølge AKU var sykefraværet 3,2 prosent i 1980. Sykefraværet var på det laveste i 1994 med 2,4 prosent og på det høyeste i perioden 2000-2002 med 4,0 prosent. Fraværet sank deretter og var nede på 3,2 prosent i 2005. I 2006 var sykefraværet 3,5 prosent, en svak økning fra 2005. Utviklingen i sykefraværet etter 2000-2002 er om lag det samme for begge kjønn, med kvinnenes sykefravær hele tiden om lag 1,5 prosentpoeng over mennenes.

I AKU telles de som har vært midlertidig fraværende fra arbeid hele undersøkelsesuken på grunn av sykdom, og andelen regnes som prosent av alle sysselsatte. Siden det er hele uker som teller, blir sykefraværsprosenten lavere enn tallene fra den sentrale sykefraværstatistikken som også teller med tapte dagsverk fra kortere sykefravær, aktive og graderte sykemeldinger.

Den sentrale sykefraværstatistikken viser at det samlede egenmeldte og legemeldte fraværet økte fra startåret for denne statistikken (2000) og fram til og med 2003. Deretter falt sykefraværet fram til midten av 2005 for deretter å øke igjen til 2006. Økningen avtar imidlertid i 2006 slik at økningen over året fra 4. kvartal 2005 til 4. kvartal 2006 bare er på 0,1 prosentpoeng. Utviklingen er om lag lik for begge kjønn, med det samlede sykefraværet om lag 3 prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn, 8,6 mot 5,6 prosent, som årsgjennomsnitt for 2006.

I 2006 var det samlede sykefraværet høyest innenfor næringsgruppen helse- og sosialtjenester med 9,4 prosent som et snitt over året. Nest høyest var sykefraværet innen transport og kommunikasjon med 7,5 prosent.

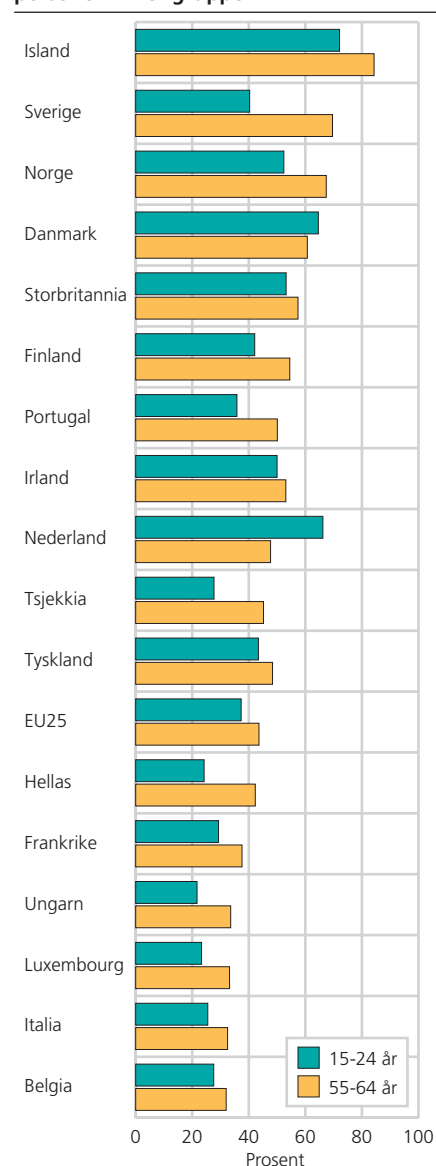
For det legemeldte fraværet, som utgjør mellom 85 og 89 prosent av det totale sykefraværet, har fraværet variert mellom om lag 5,5 og 7,5 prosent i perioden etter 2000. For ungdom i alderen 16-19 år har fraværet i den samme perioden ligget på mellom 2 og 3 prosent, ungdom 20-24 år på mellom 4 og 6 prosent og blant personer 25-29 år på mellom 5 og 7 prosent. Økninger og nedganger i sykefraværet over tid har vist om lag samme tendens for alle aldersgrupper (figur 4).

Lav ledighet ...

Ledigheten var i gjennomsnitt på 84 000 personer i 2006, noe som utgjorde 3,4 prosent av arbeidsstyrken. Fra begynnelsen av 1970-tallet og fram til lavkonjunktoren i 1983-1984 var arbeidsledigheten stabil, i underkant av 2 prosent av arbeidsstyrken. I 1993 var ledigheten på topp med 6 prosent av den yrkesaktive befolkningen som ledige. Ledighetstallene stabiliserte seg deretter på bunnivået med 2,8 prosent fra begynnelsen av 1999 til høsten 2002. Etter dette økte ledigheten noe, før den flatet ut på rundt 4,6 prosent i 2. halvår 2003 og gikk kortvarig ned i begynnelsen av 2004. Flere ble igjen arbeidsledige mot midten av 2005, med en topp på 4,8 prosent, men deretter ble merkbart færre ledige (figur 5).

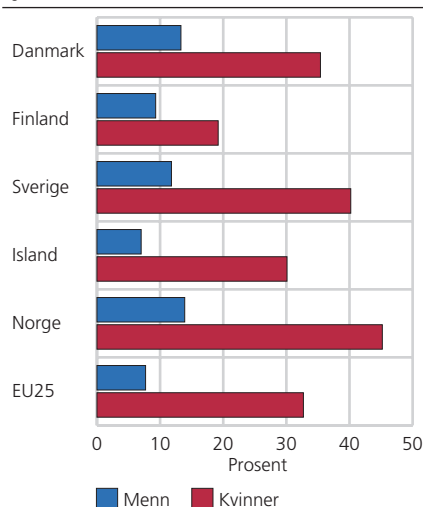
Arbeidsledigheten har tradisjonelt vært høyere for kvinner enn for menn. Da ledigheten steg på 1980-tallet, jevnet kjønnsforskjellene seg ut. I 1993, da ledigheten var på topp, var 6,6 prosent av den mannlige og 5,2 prosent av den kvinnelige arbeidsstyrken ledig. Det var i første omgang de mannsdominerte

Figur 2. Sysselsatte i alderen 15-24 år og 55-64 år. Utvalgte land. 2006. Prosent av personer i hver gruppe

Kilde: Labour Force Survey, Eurostat.

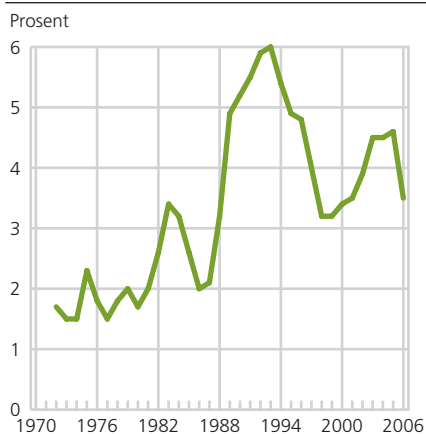
Figur 3. **Andel deltidsysselsatte av alle sysselsatte. 2006. Prosent**

Kilde: Labour Force Survey, Eurostat.

Som innvandrere regnes her en person født i utlandet av utenlandsfødte foreldre (også kalt førstegenerasjonsinnvandrere), om ikke annet er spesifisert. Statistikken gjelder kun de som er registrert bosatte, det vil si at de ifølge folkeregisteret forventes å oppholde seg i landet i minst seks måneder. Etterkommere er de som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre. Morens fødeland representerer landbakgrunnen. Tallene er hentet fra registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, <http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/>.

Figur 4. **Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken. 1972-2006. Prosent**

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), Statistisk sentralbyrå.

næringene som industri og bygg og anlegg, som ble rammet av lavkonjunkturerne. Kvinner er langt oftere sysselsatt i offentlig sektor; arbeidsplasser som tradisjonelt har vært bedre skjermet mot dårlige tider. I 2006 var ledigheten i prosent av arbeidsstyrken ganske lik for kvinner og menn, henholdsvis 3,4 og 3,5 prosent.

... men ungdom er utsatt

Arbeidsledigheten er klart høyere for ungdom enn for befolkningen for øvrig. I 2006 var ledigheten for ungdom i alderen 15-24 år på 8,6 prosent, mens den totalt var 3,4 prosent. For det store flertall i denne aldersgruppa er utdanning hovedaktiviteten. Det gjelder også mange av de ungdommene som defineres som arbeidsledige.

Samtidig med relativt høy ledighet i perioder med lavkonjunktur har antallet langtidsledige også steget markert. Langtidsledige er personer med en sammenhengende ledighetsperiode på over et halvt år fram til intervju-tidspunktet. I lavkonjunkturperioden 1988-1993 økte antall arbeidsledige fra 69 000 til 127 000, mens antallet langtidsledige økte fra 11 000 til 55 000, det vil si fra 16 til 43 prosent av den totale ledigheten. I 1993 da ledigheten var særlig høy og hadde vært høy over flere år, var langtidsledigheten blitt nesten like stor blant kvinner som blant menn, og i gruppen ungdom 16-24 år var i alt 31 prosent langtidsledige. I 2001 var andelen langtidsledige sunket til 20 prosent blant menn, 13 prosent blant kvinner og nesten ikke forekommende blant ungdom (3 prosent). Mens ledigheten samlet var på samme nivå i 2006 som i 2001, var det en økning i antallet langtidsledige. I 2006 var andelen langtidsledige blant menn, kvinner og ungdom økt til henholdsvis 36, 27 og 14 prosent.

Laveste innvandrersledighet på åtte år

Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere var 6,1 prosent i 4. kvartal 2006, en nedgang på 2,2 prosentpoeng fra året før. Det er det laveste ledighetstallet på åtte år. I befolkningen utenom innvandrerguppen gikk den registrerte ledigheten i det samme tidsrommet ned fra 2,6 til 1,8 prosent.

I alle de fire ikke-vestlige gruppene var det en nedgang på rundt 3 prosentpoeng. Dette ga i 4. kvartal 2006 en ledighet på 13,2 prosent blant innvandrere fra Afrika og 8,3 prosent for innvandrere fra Asia. De som kom fra Øst-Europa utenom EU, hadde en ledighet på 7 prosent, og i gruppen fra Sør- og Mellom Amerika var ledigheten vel 6 prosent.

Innvandrere fra Norden og de andre vesteuropeiske landene lå som vanlig mye lavere med en ledighet på 2,3 prosent i hver gruppe. Innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania og de nye EU-landene i Øst-Europa lå ellers litt over dette nivået med henholdsvis 2,5 og 2,7 prosent ledige.

Nivåforskjellene mellom innvandrergruppene har vært stabile over lang tid og gjenspeiler på mange måter gruppens ulike sammensetninger. Innvandrere fra vestlige land og de nye EU-landene i øst består i hovedsak av arbeidsinnvandrere, mens flyktninger utgjør flertallet av de ikke-vestlige. Disse kan ha høyst varierende botid i Norge. De mest etablerte kommer fra Latin-Amerika (fortrinnsvis Chile), mens det blant afrikanske flyktninger er en relativt stor andel fra Somalia med kortere botid i Norge (figur 6).

60 prosent av innvandrerne i arbeid

Blant førstegenerasjonsinnvandrere (etterkommere er omtalt i eget avsnitt) var 60 prosent sysselsatte i 4. kvartal 2006. Økningen i sysselsettingen det siste året var på hele 3 prosentpoeng eller det dobbelte av sysselsetningsveksten i befolkningen som helhet.

I 4. kvartal 2006 var det innvandrere fra Norden som hadde den høyeste andelen sysselsatte med 73,5 prosent. Dernest kom gruppene fra de øvrige vesteuropeiske landene og fra de nye EU-landene i Øst-Europa, som begge lå rundt 71 prosent. Dette høye sysselsetningsnivået må ses på bakgrunn av det sterke innslaget av arbeidsinnvandrere i disse gruppene.

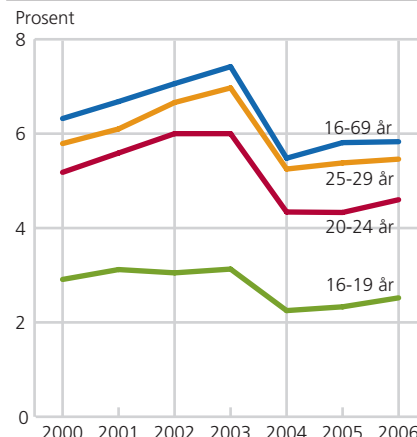
Blant ikke-vestlige innvandrere, som i hovedsak består av flyktinger og familiegjenforente, hadde innvandrere fra Afrika lavest sysselsetting med 45 prosent. Det var likevel denne gruppen som hadde størst økning fra 2005 til 2006, nesten 4 prosentpoeng. Innvandrere fra Sør- og Mellom-Amerika hadde høyest sysselsetting av de ikke-vestlige, med seks av ti i arbeid.

Øker med lengre botid

Sysselsettingen stiger noenlunde jevnt når man grupperer innvandrerne etter botid i Norge. I gruppene som hadde fem års botid og mer, oversteg sysselsettingen det gjennomsnittlige nivået blant innvandrere og var nesten oppe i 65 prosent blant de med en botid på mellom 10 og 15 år. Gruppen med lengst botid, det vil si 15 år og mer, hadde et litt lavere nivå, 62 prosent, noe som må tilskrives en høyere gjennomsnittsalder, først og fremst blant de vestlige innvandrerne.

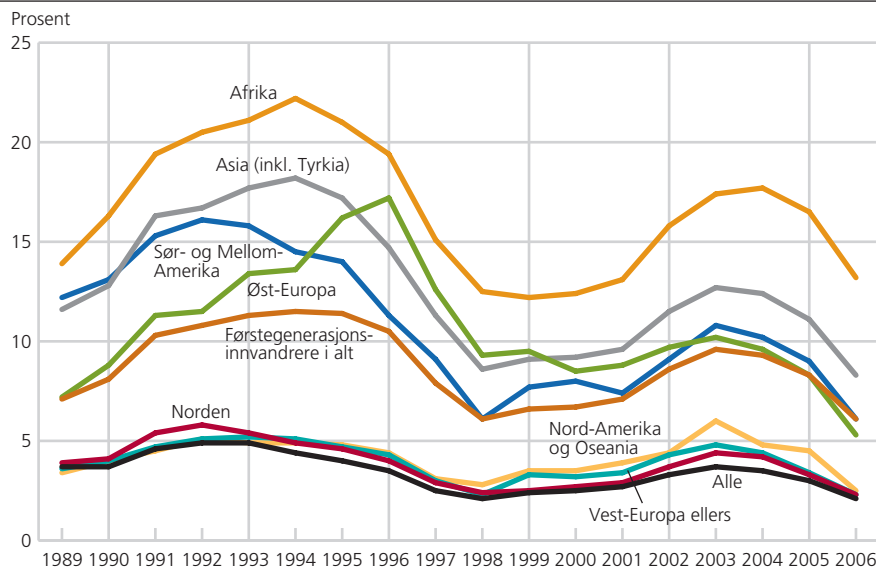
Det ser ikke ut til at botiden utjevner forskjellene mellom innvandrergruppene når vi tar hensyn til landbakgrunn. I gruppen som hadde botid på 15 år og mer, hadde innvandrere fra Afrika fortsatt lavest sysselsetting med

Figur 5. Tapte dagsverk på grunn av egenmeldt og legemeldt sykefravær for arbeidstakere i aldersgruppene 16-29 år og 16-69 år i alt. Kvartalstall 4. kvartal 2000-2006. Prosent av avtalte dagsverk

Kilde: Den sentrale sykefraværstatistikken, Statistisk sentralbyrå.

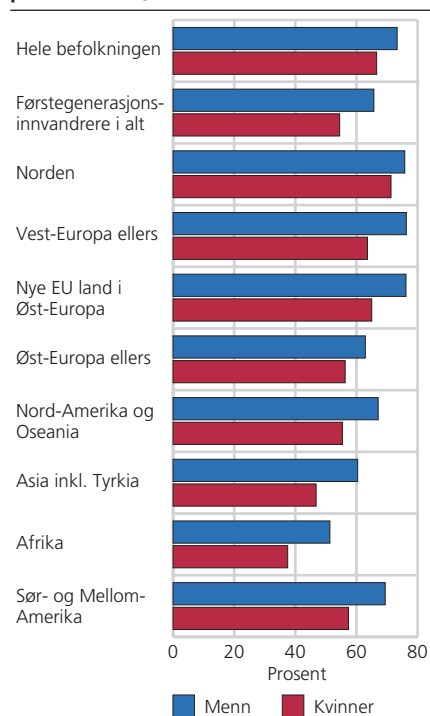
Figur 6. Registrerte arbeidsledige, etter landbakgrunn. Utgangen av november. 1989-2006¹. Prosent av arbeidsstyrken

¹ Brudd i tidsserien i 1999 pga. endringer i definisjon av helt arbeidsledige.

Kilde: Registerbasert sysselsetningsstatistikk for innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. **Sysselsatte, etter landbakgrunn og kjønn. 4. kvartal 2006. I prosent av personer i alt, 15-74 år**

Kilde: Registerbasert sysselsetningsstatistikk for innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

53 prosent, mens de asiatiske hadde 59 prosent. Med andre ord lå disse to gruppene fremdeles under gjennomsnittsnivået for innvandrere (figur 7).

Høy sysselsetting blant yngre etterkommere

Tall for etterkommere (med landbakgrunnen basert på mors fødeland) viser en samlet sysselsetningsprosent på 54, eller 6 prosentpoeng lavere enn førstegenerasjonsinnvandrere samlet, ifølge tall fra 4. kvartal 2006. I sammenligningen må en imidlertid ta hensyn til at nærmere 44 prosent av etterkommere i yrkesaktiv alder er under 20 år, og mange vil dermed være under utdanning og utenfor arbeidsmarkedet. Ser vi derimot på gruppen av etterkommere i alderen 20-24 år, er andelen sysselsatte nesten 69 prosent, eller 12 prosentpoeng over nivået i samme aldersgruppe blant førstegenerasjonsinnvandrere, og bare 4 prosentpoeng under nivået i befolkningen totalt for denne aldersgruppen. Også etterkommere over 25 år har høy sysselsetningsprosent sammenlignet med førstegenerasjon, men avstanden til hele befolkningen er litt større enn for aldersgruppen 20-24 år. Etterkommerne er imidlertid fortsatt en liten gruppe på arbeidsmarkedet og utgjorde i 4. kvartal 2006 drøyt 10 000 sysselsatte i alt.

Sterk vekst i sysselsatte på korttidsopphold

Med korttidsopphold menes opphold under seks måneder, slik at personer ikke blir registrert som bosatt i Det sentrale folkeregisteret. Det har vært en sterk vekst i sysselsatte på korttidsopphold fra 2003, som er startåret for denne statistikken (Berge 2007). Statistikken omfatter personer som arbeider i Norge, uten at de er registrert bosatt her. Etter at EU, og dermed EØS, i 2004 ble utvidet med ti nye land som alle har lavere lønns- og prisnivå enn Norge, ble tall for arbeidsinnvandring enda mer etterspurt.

Andelen lønnstakere på korttidsopphold er fortsatt liten, sett i forhold til sysselsatte for øvrig, men veksten de siste årene har vært stor og tiltagende. Til sammen var det i overkant av 55 000 personer som jobbet i Norge og var på korttidsopphold i 4. kvartal 2006. Sammenlignet med tall for 4. kvartal 2005 tilsvarer det en økning på 17 400, eller nærmere 50 prosent på ett år. I det samme tidsrommet var det samtidig om lag 13 000 personer som hadde innvandret i form av å bli registrert bosatt. Sist år var det derfor en samlet

Statistikken over sysselsatte på korttidsopphold omfatter personer som forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i Norge. Disse er registrert som «ikke-bosatt» i Det sentrale folkeregisteret. I praksis omfatter statistikken individuelle arbeidstakere i norske bedrifter, utstasjonerte arbeidstakere fra utenlandske bedrifter med oppdrag i Norge og utleide arbeidstakere fra et bemanningsbyrå, når disse oppholder seg i Norge. Andre grupper som er «ikke-bosatt», men som arbeider i Norge, er personer som er bosatt i våre naboland, og som pendler daglig eller ukentlig over grensen for å arbeide samt utenlandske bosatte med arbeid på kontinentalsokkelen eller norske skip i utenriksfart. En spesiell gruppe er asylsøkere i arbeid, men som ikke har fått oppholdstillatelse. Statistikken omfatter foreløpig ikke selvstendig næringsdrivende og sjøfolk som er bosatt utenfor EØS-land.

Statistikken er et supplement til den registerbaserte sysselsetningsstatistikken, som kun gir tall for registrert bosatte personer. Denne avgrensningen er i tråd med anbefalinger fra Den Internasjonale Arbeidstakerorganisasjonen (ILO) om måling av sysselsetting og ledighet. Sysselsettingstallene baserer seg i likhet med den ordinære registerbaserte sysselsetningsstatistikken på tall fra arbeidstakerregisteret og fra lønns- og trekkoppgaverregisteret, men i tillegg er det tatt i bruk data fra Sentral-skattekontoret for utenlandssaker. (<http://www.ssb.no/emner/06/01/kortsys/>).

vekst i sysselsettingen på vel 30 000 personer som kom fra utlandet. I tillegg til dette kommer selvstendig næringsdrivende på korttidsopphold og sjøfolk bosatt utenfor EØS- området som foreløpig ikke dekkes av statistikken. Det er særlig de nye EU-landene som står for denne økningen. Polakker og litauere utgjorde de største gruppene fra disse landene med henholdsvis vel 13 000 og 3 500 lønnstakere. Totalt var det likevel flest fra de nordiske landene, vel 20 000 lønnstakere.

Flest ungdom fra Norden – flest menn fra Polen

Langt de fleste på korttidsopphold er menn, og andelen har vært økende. I 4. kvartal 2006 var andelen menn 84 prosent, mot 78 prosent det samme kvartalet tre år tidligere. Kjønnforskjellene gjelder uavhengig av landbakgrunn, men er mest fremtredende blant lønnstakere fra Polen, hvor andelen menn var hele 95 prosent i 4. kvartal 2006, mot 85 prosent tre år tidligere. Minst forskjeller mellom kjønnene finner vi blant lønnstakere på korttidsopphold med landbakgrunn fra Norge eller øvrige Norden. Her har andelen menn de siste årene ligget ganske stabilt på henholdsvis 67 og 78 prosent.

Blant personer på korttidsopphold var det langt flere under 40 år og langt færre over 54 år sammenlignet med alle lønnstakere bosatt i Norge i 4. kvartal 2006. De fleste lønnstakere på korttidsopphold, 44 prosent, var i aldersgruppen 25-39 år. Ungdom i alderen 15-24 år var det flest av, 20 prosent, blant lønnstakere fra øvrige Norden.

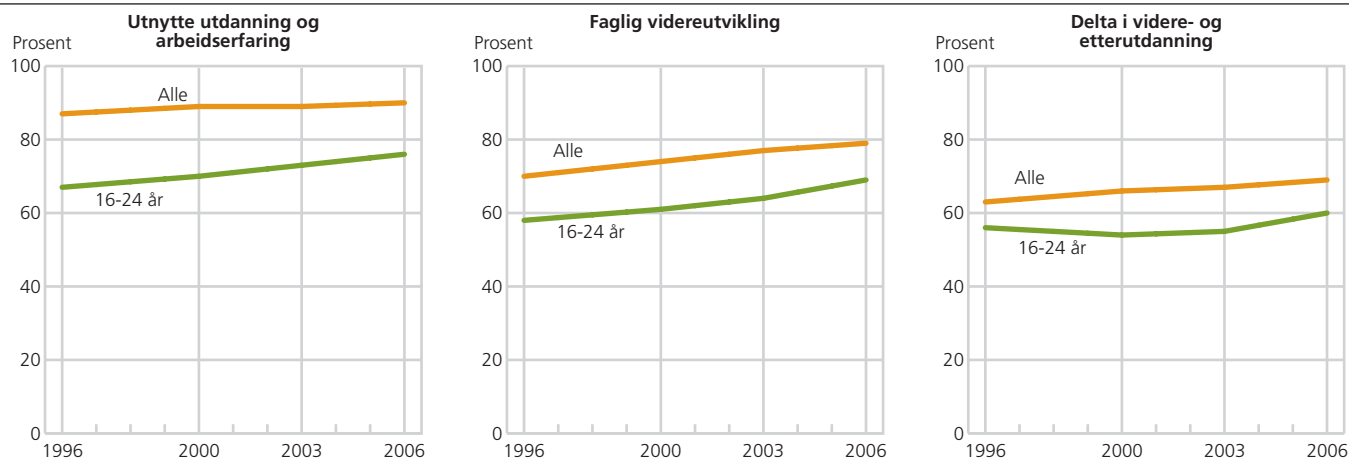
Flest i bygg- og anlegg

I 4. kvartal 2006 var 24 prosent av lønnstakerne på korttidsopphold ansatt i bedrifter i bygge- og anleggsnæringen. Deretter kom industri med 15 prosent og utleie av arbeidskraft (i praksis til ulike andre næringer) med 14 prosent. Som andel av alle sysselsatte i en næring var det klart flest som ikke var registrert bosatt, i næringen utleie av arbeidskraft, 22 prosent. I bygge- og anleggsvirksomhet og utvinning av råolje og naturgass var de samme andelen henholdsvis 8 og 7 prosent.

Én av fire ansatte får ikke tilbakemelding

Dette er noe av det vi finner i arbeidsmiljødataene fra Levekårsundersøkelsen 2006. Der ble ansatte blant annet spurt om de får støtte og hjelp i arbeidet sitt hvis de trenger det, om de får tilbakemelding på arbeidet de gjør, og hvordan kritiske synspunkter på arbeidsforholdene mottas. 13 prosent svarte at de sjelden eller aldri får støtte og hjelp i arbeidet fra nærmeste sjef. 27 prosent av alle ansatte svarte at de sjelden eller aldri får tilbakemelding fra overordnede på hvordan de utfører jobben. Nær en tredel av alle ansatte oppga at de blir møtt med uvilje fra sjefer hvis de kommer med kritiske synspunkter på arbeidsforholdene. Det er store forskjeller mellom ulike aldersgrupper på dette området. Ungdom (16-24 år) er de som i minst grad oppgir at de sjelden

Figur 8. Andel ansatte med svært gode eller gode muligheter for utvikling på ulike områder, alle og 16-24 åringer. 1996-2006. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1996-2006, Statistisk sentralbyrå.

eller aldri får støtte og hjelp, tilbakemelding eller blir møtt med uvilje fra sjefer. Mens de eldste arbeidstakerne, i alderen 45-66 år, er de som i størst grad oppgir at de sjelden eller aldri får støtte og hjelp eller tilbakemelding. Menn og kvinner oppgir dette omtrent i like stor grad.

Gode utviklingsmuligheter i jobben

Vi ser altså at mange opplever manglende tilbakemelding på jobben de gjør. Et mer positivt trekk i arbeidslivet er at stadig flere mener de har gode muligheter til å utvikle seg gjennom jobben. Dette gjelder alle sysselsatte, særlig ungdom. Ni av ti ansatte oppga at de har gode muligheter til å utnytte utdanning og arbeidserfaring i jobben i 2006. Nær åtte av ti svarte at mulighetene til faglig videreutvikling er gode, og nær syv av ti svarte at de hadde gode muligheter til å delta i videre- eller etterutdanning. Fra 1996 til 2006 ser vi en svak økning på alle disse områdene. Det er flest i aldersgruppen 16-24 år som mener de har gode utviklingsmuligheter i jobben, og det er i denne gruppa utviklingsmulighetene har økt mest de siste ti årene.

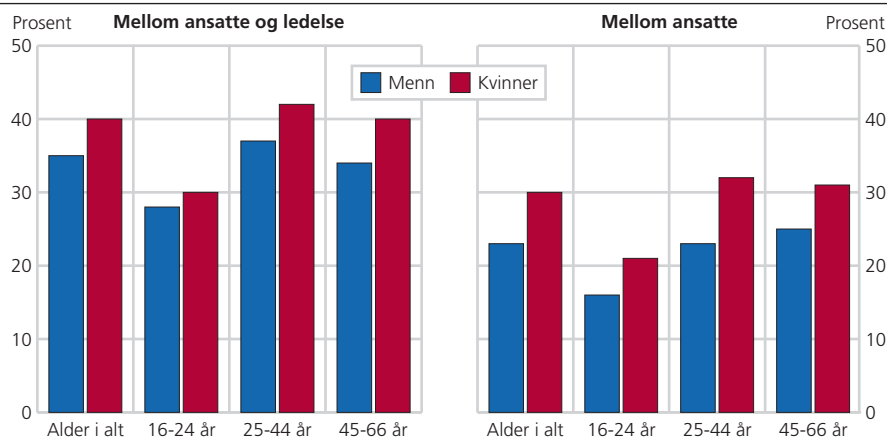
Ungdom minst grad av selvbestemmelse

I Levekårsundersøkelsen 2006 mente mange sysselsatte at de har stor grad av selvbestemmelse over eget arbeid. Nær fire av ti av alle sysselsatte hadde daglig mulighet til å velge tidspunkt og tempo for arbeidsoppgavene. To av tre kunne bestemme hvordan de skulle utføre arbeidet, og nær åtte av ti kunne avgjøre tidspunkt for pauser. Grad av selvbestemmelse stiger med alderen. Dette har vi også sett i tidligere år når vi har studert selvbestemmelse, og resultater fra andre land viser samme trend (Burr mfl, 2005). Et annet trekk vi ser år etter år er at menn bestemmer mer over egen arbeidsdag enn kvinner. Når det gjelder mål vi kan sammenligne med fra tidligere, er det en tendens til at selvbestemmelsen har økt fra 2003 til 2006, men kjønnsforskjellene består. En del mål på selvbestemmelse ble imidlertid endret i 2006, så vi kan ikke si noe sikkert om utvikling over tid her.

Færre unge enn eldre opplever konflikter

De aller fleste arbeidstakere har eller kommer til å ha en eller annen form for konflikt i løpet av sin yrkeskarriere. Konflikter kan være en indikator på et arbeidsmiljø hvor mobbing kan oppstå, og kan dermed være et faresignal. Data fra levekårsundersøkelsen tyder på at personer som arbeider på arbeids-

Figur 9: Andel ansatte som ofte eller av og til opplever konflikter mellom ansatte og ledelse og mellom ansatte, etter kjønn og alder. Prosent. 2006

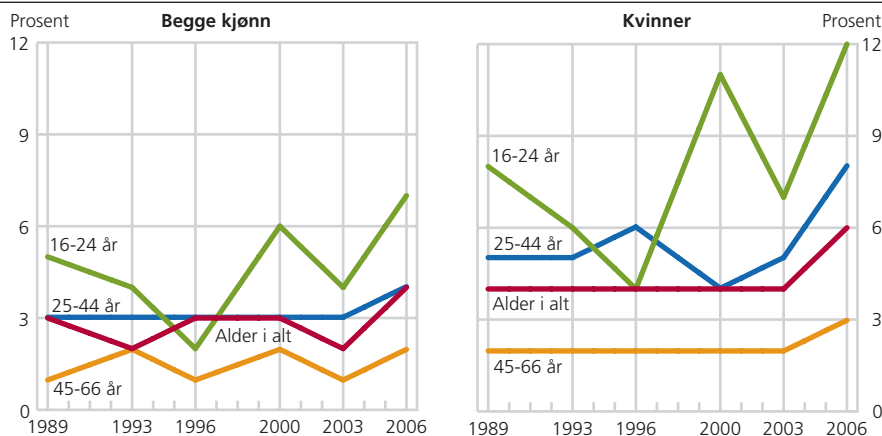

Kilde: Levekårsundersøkelsen 2006, Statistisk sentralbyrå.

plasser der det oppleves konflikter, oftere føler seg ille til mote på grunn av forhold på jobben, og at man generelt er mindre fornøyd med jobben (Normann og Rønning, 2007). I arbeidsmiljøundersøkelsene fra 1989 og 1993, og i levekårsundersøkelsene fra 2000 til 2006, spør vi om to ulike typer konflikter: konflikter mellom ansatte og ledelse samt konflikter mellom ansatte. Det er flere som opplever konflikter mellom ansatte og ledelse enn mellom ansatte. Slik har det vært fra 1989, fra den første målingen om temaet, til 2006, som er siste målingspunkt. Materialet viser noen små svingninger i andelen som opplever konflikter. På slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet oppga rundt fire av ti at de ofte eller av og til opplevde konflikter mellom ansatte og ledelse. For årene 1996, 2000 og 2003 gikk andelen ned til rundt tre av ti, mens tall fra 2006 viser at andelen nå nærmer seg fire av ti igjen.

Fra å være omtrent like stor andel menn som kvinner som opplevde konflikter mellom ansatte og ledelse, har det for 2003 og 2006 vært en større andel kvinner enn menn som opplevde dette. Både blant kvinner og menn er det de yngste sysselsatte, i alderen 16-24 år, som i minst grad opplever konflikter.

Figur 10. Utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet, alle og kvinner, etter alder. 1989-2006. Prosent

Kilde: Arbeidsmiljøundersøkelsene 1989-1993 og Levekårsundersøkelsene 1996-2006, Statistisk sentralbyrå.

Noe som kan bidra til å forklare dette, er at unge arbeidstakere i gjennomsnitt jobber færre timer per uke. Våre data viser at de som jobber lite, også i mindre grad opplever konflikter, noe som igjen kan skyldes at de er mindre involvert på arbeidsplassen. Det at flere i alderen 16-24 år enn eldre arbeidstakere er midlertidig ansatt, bidrar nok også til at man er mindre involvert og dermed i mindre grad opplever konflikter.

Flere unge kvinner utsatt for trakassering i 2006 enn tidligere

3 prosent av alle sysselsatte var utsatt for seksuell trakassering et par ganger i måneden eller oftere i 1989. I 2006 oppgir 4 prosent det samme. Andelen utsatte har altså holdt seg på et stabilt og lavt nivå de siste 15 årene. Ungdom er mer utsatt for trakassering enn eldre sysselsatte, og unge kvinner er mest utsatt. Hele 12 prosent kvinner i alderen 16-24 år oppgir å ha vært utsatt for dette et par ganger i måneden eller oftere i 2006. I 2003 oppga 7 prosent av de yngste kvinnene det samme, så for denne gruppen har det også vært en økning.

Konflikter kan, som nevnt ovenfor, være en indikator på et arbeidsmiljø hvor mobbing kan oppstå. Mobbing dreier seg om situasjoner på arbeidsplassen der en person over lengre tid føler seg utsatt for negativ behandling av en eller flere personer, på en slik måte at han eller hun ikke klarer å forsvare seg mot disse handlingene (Normann og Rønning, 2007). Antallet personer som er utsatt for mobbing av arbeidskamerater, har holdt seg på et stabilt og lavt nivå, og det har også gått noe ned fra 1989 til

2006. 1 prosent av alle sysselsatte ble utsatt for plaging eller ubehagelig erting fra arbeidskamerater et par ganger i måneden eller mer i 2006, og 1 prosent ble utsatt for plaging eller ubehagelig erting fra overordnede. Det er ikke betydelige alders- eller kjønnsforskjeller her, men variasjoner innenfor ulike yrker.

5 prosent oppgir at de har blitt utsatt for vold eller trussel om vold på arbeidsplassen en gang i måneden eller oftere. For 15 år siden, i 1989, oppga 4 prosent det samme. Kvinner har dobbelt så stor sannsynlighet for å bli utsatt for vold eller trussel om vold på arbeidsplassen som menn, og kvinner i aldersgruppen 25- 44 år er mest utsatt. At en større andel kvinner er utsatt for vold eller trusler om vold kan ha sammenheng med at dette er nært knyttet opp mot spesielt utsatte yrker, blant annet sykepleiere og vernepleiere (Normann og Rønning, 2007).

Hardest fysisk arbeidsmiljø for de unge

De fleste indikatorer tyder på at det har vært lav utsatthet for problemer med fysisk arbeidsmiljø, og dette har vært stabilt fra 1989 til 2006. Et unntak er at relativt mange sysselsatte har oppgitt at de er utsatt for dårlig inneluft, og at det var færre utsatte for dette i 2006 enn i 2000. Ungdom er generelt noe

mer utsatt for dårlig fysisk arbeidsmiljø enn eldre sysselsatte. For eksempel oppgir 8 prosent av alle sysselsatte at de er utsatt for sterk kulde halvparten av arbeidstiden eller mer, mens 14 prosent av 16-24 åringene oppgir det samme. 16 prosent av alle sysselsatte har en jobb som gjør at de får vann på huden flere ganger i timen – 25 prosent av 16-24 åringene har det. De samme tendensene rapporteres fra danske arbeidsmiljødata (Burr mfl. 2005). En forklaring på dette kan nok være at mange i aldersgruppen 16-24 år ikke har rukket å ta høyere utdanning og dermed i stor grad er ufaglært arbeidskraft, som igjen kan gi seg utslag i at de arbeider i et tøffere fysisk arbeidsmiljø.

Vi har også sett på ergonomisk arbeidsmiljø, blant annet hvorvidt ansatte må stå eller gå mesteparten av arbeidstiden, sitte på huk eller stå på kne, arbeide i stillinger som belaster ryggen og løfte tungt daglig. Problemer med ergonomisk arbeidsmiljø er forholdsvis utbredt, men vi har ikke sett store endringer generelt i arbeidslivet fra 1996 til 2006 på dette området. Også når det gjelder disse arbeidsforholdene skiller ungdom seg ut. Det er flest i aldersgruppa 16-24 år som arbeider så hardt at de puster raskere, sitter på huk/står på kne, står eller går, må løfte i ubekvemme stillinger, må arbeide med hendene løftet, arbeider med gjentatte ensidige bevegelser og løfter tungt i arbeidet sitt. Danske arbeidsmiljødata viser det samme (Burr mfl. 2005).

Eldre kvinner har mest yrkesrelaterede helseplager

I overkant av en av ti sysselsatte har smerter i nakke, skuldre eller øvre del av ryggen som de oppga helt eller delvis skyldtes arbeidet. Dette er den helseplagen som flest sysselsatte mente var yrkesrelateret. Det var noen færre med slike plager i 2006 enn tidligere år. Kroppslige helseproblemer som skyldtes arbeidet, stiger med økende alder i undersøkelsen, og flere kvinner enn menn oppga slike plager i 2006 – den samme tendensen som tidligere år. Nær en tredel av alle sysselsatte følte seg fysisk utmattet da de kom hjem fra jobb. Dette gjaldt både yngre og eldre arbeidstakere, og oftere for kvinner enn for menn.

Levekårsundersøkelsen 2006 – endringer

Fra og med Levekårsundersøkelsen 2006 vil utvalget i levekårsundersøkelsen, når arbeidsmiljø er tema, være om lag 19 000 personer i alderen 16-66 år. Dette vil gi økte muligheter til detaljerte analyser av arbeidsmiljøet i ulike yrkesgrupper og næringer. Det vil også opprettes et panel, det vil si at de samme personene som ble trukket ut til å delta i 2006, vil bli kontaktet igjen i 2009 og hvert tredje år framover. For mer informasjon, se Normann (2007).

Flere indikatorer

For å kunne si noe om utviklingen på arbeidsmiljøområdet over tid er det viktig med stabile indikatorer. Vi har derfor mange indikatorer med lange tidsserier. I 2006 har vi gjort en del endringer og inkludert mange nye spørsmål om psykososialt arbeidsmiljø. Dette vil på sikt gi bedre data på dette området, men fører til brudd i tidsseriene på flere av våre indikatorer.

For dokumentasjon av undersøkelsen, se Dalsgaard-Rørvik (2007).

Referanser

Berge, C., Næsheim, H., Aukrust, I., Mohamad, A. og Østvedt, B. (2007): *Sysselsatte og registrerte arbeidsledige på korttidsopphold i Norge*, Rapport 2007/19, Statistisk sentralbyrå.

Burr, Hermann, Elsa Bach, Helle Gram og Ebbe Villadsen (2005): *Arbeidsmiljø i Danmark 2005*. Et overblikk fra den Nationale Arbeidsmiljøkohorte, Arbeidsmiljøinstituttet.

Dalsgård-Rørvik, Therese Dorothea (2007): *Samordnet levekårsundersøkelse 2006 - Tverrsnitt*. Tema: Arbeidsmiljø. Dokumentasjonsrapport, Notater 2007/47, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (2007): *Labour Force Survey 2006, Annual average*.

Normann, Tor Morten og Elisabeth Rønning (2007): *Få utsatt, noen yrker mer utsatt enn andre*, *Samfunnsspeilet* 4, 2007, Statistisk sentralbyrå.

Normann, Tor Morten (2007): *Stor satsing på arbeidsmiljødata*, *Samfunnsspeilet* 2, 2007, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (13. juni 2007): *"Sterk vekst i sysselsatte på korttidsopphold"* (<http://www.ssb.no/emner/06/01/kortsys/>).

Statistisk sentralbyrå (23. februar 2007): *"Laveste innvanderledighet på åtte år"* (<http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/>).

Statistisk sentralbyrå (7. februar 2007): *"81 000 flere sysselsatte"* (<http://www.ssb.no/emner/06/01/aku/>).